

виконавче провадження // Вісник прокуратури. – 2011. – № 9. – С. 26-33.

4. *Радько О.* Виконавче провадження очима прокурора // Вісник прокуратури. – 2011. – № 3. – С. 89-94.

5. *Солодкий В.* Участь прокурора у виконавчому провадженні // Вісник прокуратури. – 2003. – № 3. – С. 6-10.

6. *Стаднік Г.* Як підвищити ефективність роботи ДВС // Юридичний вісник України. – 2009. – № 40. – С. 4-5.

7. *Хащина Т.* Проблемні питання взаємодії з органами державної виконавчої служби // Вісник прокуратури. – 2009. – № 3. – С. 51-56.

Надійшла до редакції 04.07.2012

Г.В. Чуприна

здобувач

*(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)*

УДК 342.951 : 351.756

ПОНЯТТЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПОЗОВУ ПРО ПРИМУСОВЕ ВИДВОРЕННЯ ІНОЗЕМЦІВ ТА ОСІБ БЕЗ ГРОМАДЯНСТВА

Розглянуто питання, пов'язані зі змістом та природою адміністративного позову про примусове видворення іноземців та осіб без громадянства. На основі чинного законодавства обґрунтовано положення, що адміністративний позов є дієвим способом захисту прав, свобод та інтересів у сфері публічно-правових відносин за участю іноземців та осіб без громадянства.

Ключові слова: *адміністративний позов, іноземець, особа без громадянства, публічно-правові відносини, судочинство.*

Рассмотрены вопросы, связанные с содержанием и природой административного иска о принудительном выдворении иностранцев и лиц без гражданства. На основе действующего законодательства обосновано положение, что административный иск является действенным способом защиты прав, свобод и интересов в сфере публично-правовых отношений при участии иностранцев и лиц без гражданства.

Ключевые слова: *административный иск, иностранец, лицо без гражданства, публично-правовые отношения, судопроизводство.*

The questions related to maintenance and nature of administrative lawsuit about a force turning out of foreigners and persons without citizenship are considered. On the basis of current legislation position is reasonable, that an administrative lawsuit is the effective method of protection of rights, freedoms and interests in the field of public relations with participation of foreigners and persons without citizenship.

Keywords: *administrative lawsuit, foreigner, person without citizenship, public relations, rule-making.*

Постановка проблеми. У статті 55 Конституції України закріплено право кожного громадянина на судовий захист, також і КАС України закріплює право на звернення до суду як кожного громадянина, так і суб'єкта владних повноважень. У разі порушення або оспорювання прав будь-яка зацікавлена особа може звернутися до су-

ду з вимогою про захист її прав та інтересів. Суб'єкт владних повноважень має право звернутися до адміністративного суду у випадках, встановлених законом. Це означає, що названа стаття конкретизує відповідне конституційне положення та гарантує право кожному на звернення до суду.

Правовим засобом, який порушує діяльність юрисдикційного органу по розв'язанню у позовному провадженні спору про право і тим самим по захисту порушеного суб'єктивного права чи законного інтересу, в якому міститься інформація про правовий спір, виступає позов. Подання позову призводить до порушення діяльності суду з розв'язання спору, яка відбувається у позовній процесуальній формі. Позов виступає процесуальним засобом, яким забезпечується реалізація права на судовий захист.

Аналіз публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Проблемами адміністративного процесу займалися такі відомі вчені, як В.Б. Авер'янов, В.М. Бевзенко, І.П. Голосніченко, А.Т. Комзюк, О.В. Кузьменко, Т.О. Коломоєць, Р.О. Куйбіда, А.І. Миколаєнко, Р.С. Мельник, А.О. Селіванов, О.М. Пасенюк та інші. Наведені автори приділяли увагу, як правило, загальним питанням адміністративного судочинства, системі адміністративних судів тощо. Водночас комплексних наукових досліджень порядку звернення до адміністративного суду та відкриття провадження у справі в сучасній науці адміністративного права ще недостатньо. Поза межами досліджень залишилися проблеми змісту адміністративного позову про примусове видворення іноземців та осіб без громадянства

Метою статті є дослідження змісту адміністративного позову про примусове видворення іноземців та осіб без громадянства. Завданням статті є визначення поняття «адміністративний позов про примусове видворення іноземців та осіб без громадянства», з'ясування його особливостей.

Виклад основного матеріалу. Визначення поняття позову про примусове видворення іноземців та осіб без громадянства є неможливим без попереднього з'ясування поняття та сутності категорії «позов» у цивільному процесі. В юридичній літературі освітлено різні точки зору щодо сутності позову, проте залежно від того, з якої позиції – матеріально-правової чи процесуально-правової – розглядається позов, як співвідносяться в позові матеріальна й процесуальна складова, досить чітко виокремлюються такі основні наукові напрями розуміння сутності даної правової категорії.

Під позовом у процесуальному змісті розуміється звернена до суду вимога про захист порушеного чи такого, що оспорується, права та законного інтересу. Під позовом у матеріально-правовому змісті розуміється звернена через суд матеріально-правова вимога позивача до відповідача [2]. Зазначимо, що важливість матеріально-правової

вимоги не слід абсолютизувати.

Інші вчені дотримуються позиції, згідно з якою позов розуміється як чисто процесуальний інститут, тобто вимога до суду про захист порушеного права. Вважаємо, що розгляд позову тільки у процесуальному аспекті збіднює його поняття, тому що практично виводить за його межі питання про матеріально-правову вимогу позивача до відповідача. Не раз у літературі зазначалася важливість матеріального змісту позову. Позов у процесуальному значенні характеризується як звернення до суду за захистом суб'єктивного права чи охоронюваного законом інтересу, і в даному випадку позов виступає як інститут процесуального права.

На нашу думку, варто підтримати наукові погляди А.Т. Комзюка, В.М. Бевзенка, Р.С. Мельника, Т.О. Коломоєць та інших, які переконують, що позов поєднує в собі дві вимоги: одна – матеріально-правова вимога до відповідача, що одночасно є предметом позову; друга – процесуально-правова вимога до суду про захист права. Суд має справу тільки з одним поняттям позову у будь-якій справі та у своєму рішенні дає одну відповідь на заявлений позов. Відповідаючи на матеріально-правову вимогу позивача до відповідача, суд тим самим дає відповідь й на звернення позивача до суду про захист його права [2; 3].

При визначенні позову як процесуального засобу захисту права спрощується наявний зв'язок позову з його пред'явленням, розглядом і вирішенням судом. Органом захисту прав, свобод та інтересів у сфері публічно-правових відносин є суд, тому і процесуальним засобом захисту прав та інтересів буде процесуальний акт суду – його рішення. Позов є тільки засобом порушення судової діяльності на захист права, здійснення правосуддя в адміністративних справах, тобто процесуальним засобом реалізації права на судовий захист.

Таким чином, процесуальна форма знаходить своє відображення через адміністративно-процесуальні відносини, які виникають у разі звернення особи до суду і передбачають межі дозволеної поведінки суб'єкта цих відносин, установлених законом. Процесуально-правова форма знаходить своє відображення у праві пред'явлення адміністративного позову до суду. Матеріально-правову сторону становить право на звернення адміністративного позову і задоволення позовних вимог.

Позов втілює в собі право зацікавленої особи на відкриття провадження в адміністративній справі в суді та судову діяльність на захист порушеного, невизнаного чи оскаржуваного права або інтересу, що охороняється законом. Позов в адміністративному судочинстві – це вимога зацікавленої особи до суду про здійснення правосуддя в адміністративних справах на захист прав, свобод та інтересів у сфері публічно-правових відносин. У такій вимозі до суду вміщується і вимога до відповідача [2].

Визнання адміністративного позову як засобу звернення до суду з

вимогою про захист порушеного публічного права призводить до посилення змагальних начал в адміністративному судочинстві і підвищення правових гарантій для учасників адміністративного процесу. Воно передбачає можливість надання сторонами багатоманітних позовних засобів захисту права в межах чинного законодавства. Унаслідок такого визнання позивач отримує можливість відмовитися від вимоги, викладеної у позовній заяві, змінити її, а якщо постає питання про відшкодування шкоди – змінювати і ціну позову. Орган управління, посадова особа (відповідач) може визнавати заявлену вимогу, висувати матеріально-правові та процесуальні заперечення проти позову [4].

Узагальнюючи вищенаведене можна дійти висновку, що саме застосування терміна «позов», як форми звернення до суду за розв'язанням публічно-правового спору, найбільш точно відображатиме особливості процесуальної форми по його розв'язанню, що припускає наявність юридично рівних сторін спору і їх змагальність при розгляді справи. Також саме позов дає можливість уніфікувати форму звернення до суду, наприклад, і для суб'єктів владних повноважень. Питання про існування позову, як засобу захисту суб'єктивних публічних прав і законних інтересів громадянина, має не лише суто теоретичний характер, а набуває принципового значення для забезпечення захищеності цих прав і законних інтересів, а також для характеристики держави як такої, що є правовою.

Визнання існування позову у публічному праві не означає відмову від адміністративної скарги, як засобу захисту суб'єктивних публічних прав. Подача скарги, яка врегульована Законом України «Про звернення громадян», дозволяє добитися захисту права за мінімальних затрат та у коротший, у порівнянні з позовним провадженням, строк. Хоча у цьому випадку процес і не має змагального характеру, громадянина наділено широким переліком процесуальних прав для участі у розгляді справи (особисто викладати аргументи та брати участь у перевірці скарги; знайомитися з матеріалами перевірки; подавати додаткові матеріали або наполягати на їх запиті органом, який розглядає скаргу; бути присутнім при розгляді скарги; користуватися послугами представника тощо). Такий конфлікт не набуває ознак повного адміністративного спору, який припускає вимоги і заперечення, сперечання сторін, його можна позначити як спрощений адміністративний спір [1, с. 79].

Подача скарги вищому у порядку підлеглості органу або посадовій особі не позбавляє громадянина права на звернення до суду, таким чином, рішення по скарзі не є остаточним юридичним засобом розв'язання конфлікту. Тобто громадянин, який не отримав захисту своїх прав у адміністративному порядку, безперешкодно може звернутися за таким захистом до суду. Остаточне вирішення спору відбувається при здійсненні правосуддя, обов'язково у позовній формі,

адже саме розгляд справи незалежним органом (судом), що ґрунтується на принципах рівності та змагальності сторін, має ряд інших суттєвих процесуальних гарантій, найбільш сприяє всебічному, повному і об'єктивному з'ясуванню всіх обставин справи. У сучасній правовій державі, яка ставить знак рівності у правах і взаємній відповідальності між своїм органом і громадянином, у суді громадянина для захисту своїх суб'єктивних публічних прав повинно бути «озброєно» саме адміністративним позовом.

Отже, адміністративний позов варто розглядати у двох аспектах: матеріально-правовому та процесуально-правовому. Матеріально-правовий аспект знаходить прояв у спірній матеріально-правовій вимозі позивача до відповідача, що міститься в адміністративному позові і підлягає розгляду по суті у чітко встановленому процесуальному порядку. Процесуально-правовий аспект адміністративного позову виражається у тому, що він є зверненням до адміністративного суду з проханням розв'язання публічно-правового спору по суті і про захист порушеного публічного права або інтересу. Таким чином, адміністративний позов є єдиною категорією, яка складається з двох нерозривно пов'язаних між собою аспектів [3].

На сучасному етапі правова природа позову, як процесуального засобу права, полягає в тому, щоб суд, прийнявши позовну заяву, у певному процесуальному порядку перевірів законність та обґрунтованість цієї матеріально-правової вимоги однієї особи до іншої, які стають сторонами процесу і між якими відбувається спір про право.

Спір про право у сфері публічно-правових відносин є фактичною підставою виникнення процесуальних відносин у сфері адміністративного судочинства. Юридичною (процесуальною) підставою є адміністративний позов. Згідно зі статтею 3 КАС України, ним є звернення до адміністративного суду про захист прав, свобод та інтересів у публічно-правових відносинах.

У науці адміністративного права відсутня єдність поглядів щодо змісту та особливостей адміністративного позову. Слід зауважити, що В. Рязановський визначав позов як універсальну форму вирішення будь-яких спорів про право незалежно від змісту відносин, у яких цей спір виникає – приватноправових чи публічно-правових [7]. Такий висновок фактично підтримує й І. Зайцев. Учений вважає, що наслідком визнання адміністративного позову як засобу звернення до суду з вимогою про захист порушеного публічного права є посилення змагальних начал у адміністративному судочинстві та підвищення правових гарантій для учасників адміністративного процесу. Це означає можливість використання сторонами різних засобів захисту в межах позовного провадження, передбаченого законодавством. Так, позивач може відмовитися від вимоги, викладеної у позові, змінити її, а якщо

постає питання про відшкодування шкоди – змінювати і ціну позову. Відповідач (орган управління чи посадова особа) може визнавати заявлену вимогу, висувати матеріально-правові та процесуальні заперечення проти позову [4, с. 25].

Існують й інші підходи щодо визначення поняття «позов» в адміністративному праві. Н.В. Янюк під адміністративним позовом розуміє виражену у процесуальній формі вимогу позивача до відповідача, звернену через адміністративний суд, з метою вирішення адміністративно-правового спору, який виникає у зв'язку з необхідністю визнання неправомірним рішення, дій чи бездіяльності органів державної влади і місцевого самоврядування, їх посадових та службових осіб [8]. А.Ю. Осадчий під адміністративним позовом розуміє звернену до суду вимогу зацікавленої особи про захист прав і законних інтересів, виконання повноважень, розгляд якої врегульовано адміністративно-процесуальними нормами на принципах правової рівності і змагальності сторін адміністративно-правового спору [5].

Ю.С. Педько адміністративний позов визначає як процесуальний засіб ініціювання суб'єктом конфліктних публічно-правових відносин правозахисної адміністративно-судової діяльності, що оформлює правову вимогу матеріально-правового характеру однієї із сторін публічно-правового спору (учасника адміністративного судочинства) і невід'ємно пов'язана з розглядом адміністративним судом відповідної справи адміністративної юрисдикції та прийняттям по ній рішення [6].

Н.Ю. Задирака вважає, що адміністративним позовом є спірна правова вимога позивача про захист суб'єктивних прав і законних інтересів до суб'єкта владних повноважень, а у випадках, передбачених законом, і до інших осіб, до яких звернена вимога, що впливає з публічно-правових відносин, ґрунтується на юридичних фактах і подана до адміністративного суду для розгляду і вирішення у встановленому законодавством процесуальному порядку [3].

На думку А.В. Бречко, адміністративний позов у сучасному адміністративному судочинстві слід розглядати як матеріально-правову вимогу позивача до відповідача, звернену через суд стосовно захисту порушених прав, свобод і інтересів у сфері публічно-правових відносин у визначеній законом процесуальній формі [1].

Узагальнюючи вищевикладені визначення, можна зробити висновок, що адміністративний позов характеризується як вимога про захист публічних прав, прав і свобод громадян, юридичних осіб та держави від публічних правопорушень у сфері публічно-правових відносин, яка звернута через суд у визначеній законом процесуальній формі.

Відповідно до п. 3 ст. 6 Кодексу адміністративного судочинства України, суб'єкти владних повноважень мають право звернутися до адміністративного суду у випадках, передбачених Конституцією та

законами України. Згідно з п. 5 ст. 17 Кодексу адміністративного судочинства України, юрисдикція адміністративних судів поширюється на публічно-правові спори за зверненням суб'єкта владних повноважень у випадках, встановлених Конституцією та законами України.

Законом України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» від 22.09.2011 р. у ч. 1 ст. 30 передбачено підстави звернення суб'єкта владних повноважень з позовом про примусове видворення іноземця або особи без громадянства за межі України. Так, Центральний орган виконавчої влади, що забезпечує реалізацію державної політики у сфері міграції, органи охорони державного кордону (стосовно іноземців та осіб без громадянства, які затримані ними у межах контрольованих прикордонних районів під час спроби або після незаконного перетинання державного кордону України) або органи Служби безпеки України можуть лише на підставі винесеної за їх позовом постанови адміністративного суду примусово видворити з України іноземця та особу без громадянства. Одним із суб'єктів звернення з адміністративним позовом до суду з приводу примусового видворення іноземця або особи без громадянства є Державна міграційна служба України.

Цією ж статтею передбачено й підстави, які надають право звернутися до суду відповідної інстанції з вимогами до іноземця або особи без громадянства. Такими підставами є: невиконання в установленій строк без поважних причин рішення про примусове повернення; наявність обґрунтованих підстав вважати, що іноземець або особа без громадянства ухилятимуться від виконання рішення про примусове повернення.

На нашу думку, характерною ознакою адміністративного позову про примусове видворення іноземця або особи без громадянства є констатація, визнання незаконності бездіяльності відповідача (іноземця чи особи без громадянства), а також вимога про вчинення дій, що відповідач зобов'язаний вчинити. Слід також звернути увагу й на специфічний об'єкт судового захисту – неперсоніфікований суспільний інтерес. Звернення до суду з адміністративним позовом про примусове видворення іноземця або особи без громадянства за межі України спрямоване на захист публічного правопорядку, публічних прав держави та суспільства.

Висновки. Підсумовуючи вищевикладене, слід зазначити, що адміністративний позов про примусове видворення іноземця чи особи без громадянства характеризується як вимога про захист встановленого правопорядку, прав держави у публічно-правових відносинах. Отже, адміністративний позов про примусове видворення іноземця чи особи без громадянства слід розглядати як матеріально-правову вимогу позивача (Державної міграційної служби України) до відповідача (іноземця чи особи без громадянства) про захист публічних прав держави у сфері публічно-правових відносин, яка звернута через суд у визначеній законом процесуальній формі.

Бібліографічні посилання

1. *Бречко А.В.* Адміністративний позов як форма захисту прав, свобод та інтересів у сфері публічно-правових відносин [Електронний ресурс]. — Режим доступу : // http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Ardu/2009_2/doc/5/07.pdf
2. *Бринцев В. Д.* Адміністративне судочинство: нормативна база, судові прецеденти, коментарі, зразки процесуальних документів. — Х., 2002.
3. *Задирака Н.Ю.* Адміністративний позов : історія та сучасне розуміння [Електронний ресурс]. — Режим доступу : // http://www.nbu.gov.ua/e-journals/prtup/2011_3/pdf/11znjtcr.pdf
4. *Зайцев И.* Административный иск // Российская юстиция. — 1996. — № 4. — С. 25.
5. *Осадчий А.Ю.* Організаційно-правове забезпечення оскарження громадянами незаконних дій органів виконавчої влади у судах // [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://studrada.com.ua/content>.
6. *Педько Ю.С.* Адміністративний позов і предмет захисту в адміністративному судочинстві / Ю.С. Педько // Часопис Київського університету права. — 2009. — № 4. — С. 151-157.
7. *Рязановский В. А.* Единство процесса. — М., 2005.
8. *Янюк Н.В.* Щодо адміністративного судочинства: адміністративний позов чи адміністративна скарга? / Н.В. Янюк // Право України. — 2003. — № 8. — С. 52–55.

Надійшла до редакції 29.03.2012

О.В. Шевцова

здобувач

(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

УДК 342.95

ПОНЯТТЯ ТА ЗМІСТ ПРАВОВОГО СТАТУСУ СУБ'ЄКТІВ АДМІНІСТРАТИВНО-ДЕЛІКТНОЇ ЮРИСДИКЦІЇ

Досліджено наукові підходи щодо визначення поняття та видів суб'єктів адміністративно-деліктної юрисдикції, на основі чого узгоджено та вироблено авторську позицію щодо їх класифікації.

Ключові слова: адміністративно-деліктний процес, адміністративно-деліктна юрисдикція, суб'єкти адміністративно-деліктної юрисдикції, класифікація.

Исследуются научные подходы относительно понятия и видов субъектов административно-деликтной юрисдикции, на основании чего обосновывается и формулируется авторская позиция по вопросу их квалификации.

Ключевые слова: административно-деликтный процесс, административно-деликтная юрисдикция, субъекты административно-деликтной юрисдикции, классификация.

In the article the main approaches to the definition and types of business administrative tort jurisdiction are agreed and author point of view to stand on their classification is devoted.

Keywords: administrative and tort process, administrative Tort jurisdiction, subjects of administrative tort jurisdiction classification.